

Koolirahu leht

Väljaandmist toetavad: haridus- ja teadusministeerium, sotsiaalministeerium ja Save the Children Sweden

AJAKIRJA MÄRKA LAST ERIVÄLJAANNE | August 2011

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Kiusamisest vabaks

Koolirahu algab igast inimesest

Merit Lage,
ajakirja Märka Last peatoimetaja, koolitaja

Kõik on kogenud 1. septembri pidulikku tunnet. Me kõik oleme ju koolis käinud, kuid koolikogemuse emotsionaalne varjund on inimeseti erinev.

Juba 12. aastat kuulutatakse MTÜ Lastekaitse Liidu eestvedamisel 1. septembril välja koolirahu. Tseremooniat on korraldatud Eesti eri linnades, sel aastal toimub see Jõgeval. Kavas on traditsiooniline rongkäik ja kontsert, allkirjastatakse koolirahu leping. Lepingule kirjutavad alla haridus- ja teadusminister ning Eesti Õpilasesinduste Liidu juhatuse esindajad. Leping räägib üksteise austamisest, sallivusest, koostööst ja armastusest õppimise ja õpetamise vastu. Kui leping ellu rakendada, lahendatakse konflikte ja erimeelsusi lahenduskeskselt, austatakse erinevusi ja õppimine on põnev kõigile. Niisugustes tingimustes saavad kõik koolist meeldiva kogemuse. Sallivusest, erinevustest ja tunnetest peab rääkima laste ja noortega pea iga päev ja igal pool: aine- ja vahetunnis, sööklas ja koridoris, kodus, poes ja matkal. Koolirahu ilusad põhimõtted toimivad, kui need on iga koolijuhhi, kooli- ja lasteaiaõpetaja, isa-ema ja nende kaudu ka laste ja noorte käitumise alustalad. Õppimist ja õpetamist saab armastada siis, kui on eduelamusi ja kordaminekuid. Vähe sellest – austus, sallivus ja koostöötähe peab olema ka iga kodaniku südames ja tegudes. Rahulikku õppimise aastat!

Foto: Shutterstock

Liivia Tuvike,
projekti juht

Viive Rull,
projekti assistent

Aina rohkem räägitakse, kui tähtis on, et laste vahel tekiks üksteist arvestav ja kaasav suhtlemiskultuur. Lasteaias loodud head suhted on kooli minevatele lastele vajalik pagas, mis aitab toime tulla sotsiaalsete suhetega koolis.

Seda kõike aitab saavutada Taani meetodikal põhinev projekt "Kiusamisest vaba lasteaed", mille sihtgrupp on 3–8aastased lapsed, lasteaiaõpetajad, lapsevanemad ja teised lapsele olulised inimesed. Kiusamisvastased tegevused on mõeldud nii lasteaedadele kui ka koolidele. Kui alustada väärtuste õpetamist ja oskuste omandamist juba lasteaias, kujuneb positiivsem ja sõbralikum koolikeskkond. Projekt lähtub lapsest ja keskendub lasterühmale tervikuna. Kiusamise korral pole küsimus halbades lastes, vaid halbades käitumismudelites. Projekt on seotud nii 2008. aastal jõu-

tunud koolieelse lasteaia riikliku õppekavaga kui ka 2010. aastal jõustunud põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega, mistõttu on see Eesti lasteaedadele väga sobiv.

Projekt toetub järgmistele põhiväärtustele:

- 1. Sallivus** – näha ja aktsepteerida lasterühmas mitmekesisust ja kohelda üksteist võrdsena, mõista mitmekesisuse tähtsust nii üksiku lapse kui rühma tugevdamiseks.
- 2. Austus** – suhtuda jaatavalt ja hoolivalt rühma kõigisse lastesse, olla kõigi hea sõber, võtta omaks mitmekesisus ning austada teiste erinevusi ja kombeid.
- 3. Hoolivus** – näidata üles huvi, osavõtlikkust, muret ja abivalmidust kõigi laste, kes endast nooremate kui ka omanuste suhtes.
- 4. Julgus** – jääda endale kindlaks ja seada oma piirid; nähes lapsi teiste piire rikkumas, välja astuda; olla julge ja hea sõber, kes soovib ja on valmis tegutseda õigluse eest.

Väikeste lastega ei saa otseselt väärtushinnangutest rääkida, seepärast tuleb tutvustada positiivseid käitumismudeleid. Nende edasiandmiseks on kindel meetodika, mis sisaldab mitme-

guseid vahendeid lastele ja õpetajale. Meetodilised vahendid on koondatud kohvrisside, milles on väikesed karud kõikidele lastele ja üks suur karu õpetajale, teemakaardid, õpetaja käsiraamat, massaažiraamat, plakat, klepsud ja nõuandevoldik lapsevanematele.

Vanema nõuandevoldikus on viis olulist nõuannet:

1. Julgustage oma lapsi korraldama mängukohtumisi rühma erinevate lastega.
2. Ärge rääkige negatiivselt teistest lastest lasteaias (või nende vanematest).
3. Viige sisse seltskondlik sünnipäeva tähistamine.
4. Julgustage oma last kaitsma sõpru, kes pole võimelised end ise kaitsma.
5. Olge avatud ja positiivne, kui teised vanemad räägivad oma laste probleemidest.

MTÜ Lastekaitse Liidu projekt "Kiusamisest vaba lasteaed" alustas pilootprojektina 2010. aastal 10 Eesti lasteaia, kaasates igast lasteaia 2 rühma, kokku 20 rühma. Lasteaiaid, kes liitusid: Vikerkäär (Haapsalu), Murumuna (Elva), Kirju-Mirju (Kohtla-Järve), Triin (Rakvere), Allika (Tallinn, vene õppekeele), Linnupesa (Tallinn), Padriku (Tallinn), Paekaare (Tallinn),

Pallipõnn (Tallinn), Suitsupääsupesa (Tallinn).

2011. aastal liitus projektiga veel kolm lasteaeda: Paide ja Pärnu Raeküla lasteaed ning Võru lasteaed Sõleke. Mõõdunud aastal projektiga alustanud lasteaedadest liitus kaks uut rühma, kokku on nüüd 26 rühma.

2012. aastal liituvad pilootprojektiga järgmised maakonnad: Hiiumaa, Saaremaa, Tartumaa, Jõgevamaa, Viljandimaa, Põlvamaa, Valgamaa, Raplamaa ja Harjumaa.

Lääne maakonnas viiakse pilootprojekti raames läbi kahepäevane põhikoolitus kõigile maakondade lasteaedadele.

Üldine laienemine üle Eesti on planeeritud aastasse 2013–2014.

Loodud on juhtkomitee, kes toetab projekti tegevusi ja arengut, projekti meeskond ja võrgustik, kelle ülesanne on ellu viia projekti tegevusi. Projekti koostööpartnerid on Save the Children Denmark, Taani kroonprintsessi Mary fond, haridus- ja teadusministeerium, Tallinna Ülikooli kasvatusteaduste instituudi eelkoolipedagoogika osakond ja Tallinna haridusamet.

KOOLIRAHU
www.koolirahu.eu
www.lastekaitseliit.ee
ajakiri.lastekaitseliit.ee

Turvalisus koolis ja lasteaias

Siiri Lepasaar, haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna peaekspert

Tiina Peterson, haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna peaekspert

Turvalisusest koolis

Riiklikud õppekavad on kõige olulisemad riiklikult kehtestatud standardid, millele laste ja täiskasvanute koos tehtav töö koolis peab vastama.

Uute õppekavade senisest väärtuspõhise lähenemine, kujundava hindamise rõhutamine jms on olulised meetmed vägivaldsete koolisuhete ennetamisel. Sõnastatud on täpsemad nõuded nii vaimsele kui füüsilisele õppekeskkonnale. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on senisest rohkem välja toodud turvalise koolikeskkonna kindlustamine, hädaolukorra lahendamise ning tugi- ja mõjutusmeetmete rakendamine õpilase suhtes. Esmakordselt on seadusega sätestatud pedagoogide õigused rakendada mõjutusmeetmeid õpilaste käitumise suunamisel ja ära on toodud võimalike meetmete loetelu. Sellega toetatakse õpetajate autoriteeti ja määratakse selgemini nende õigused ning sõnastatakse selgelt, et meetmed peavad olema põhjendatud, asjakohased ja proportsionaalsed.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus rõhutab senisest enam demokraatliku koolikorralduse olulisust õpilasesinduse ja kooli hoolekogu tegevuse laiendamise abil. 2010. aastal võeti vastu uus määrus "Koolitöötajate miinimumkoosseis", mis sätestab täiesti uue kohustusliku tugiteenusena sotsiaalpedagoogi teenuse osutamise.

Haridus- ja teadusministeeriumi, politsei- ja piirivalvemeeti (siis politsei- amet), päästeameti, Tartu Ülikooli ja Rocca al Mare kooli koostöös on valminud juhendmaterjalid "Kooli ja lasteasutuse tegevus äkkrünnaku korral" ning on korraldatud seminare selle tutvustamiseks.

Eesti riigi ja Euroopa Sotsiaalfondi toel on rahastatud riiklikku programmi "Õppenõustamissüsteemi arendamine", kõikidesse maakondadesse on loodud õppenõustamiskeskused. Positiivsete koolisuhete loomisel ja

hoidmisel on oluline toetada ja nõustada pedagooge, lastevanemaid ja tugispetsialiste.

Koolisuhete teadlikust kujundamisest, üldpädevuse arendamisest, väärtuskasvatusest ja õppekeskkonna kujundamisest kipume mõnikord rääkima kui millestki, mis seisab õpetamisest lahus. Ka kooli tugispetsialiste (koolipsühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog jt) peetakse mõnikord ikka veel eelkõige hariduslike erivajadustega õpilaste toetajateks. Hea meel on kuulda, et paljud koolijuhid kaasavad tugispetsialiste oskuslikult kooli õppekava ja hindamissüsteemi arendusse, väärtusteemalistesse aruteludesse, koolikorralduslike kokkulepete väljatöötamise ja mujale. Viimisi kooli tugikeskuse juhataja **Lemme Randma** rõhutas ühel Tartu Ülikooli eetika-keskuse väärtuskasvatuse teemalisel seminaril, et tugispetsialistid on koolis väga olulised väärtuste kandjad ja kujundajad, sest nende töö üks osa on välja töötada suhtlemisvormid, mis toetaksid igapäevast ja üksteisemõistmist.

Iga koolitöötaja, õpilane ja lapsevanem soovib, et kool oleks koht, kus võib rahulikult koos toredate kaaslastega maailma avastada. Sageli küsitakse, milliseid tegevusi peaks koolis korraldama, et selleni jõuda. Tegevustest olulisem on pigem analüüsida, milliseid väärtusi ja põhimõtteid järgida ja kujundada igapäevases töös.

Häid kogemusi võib saada Lastekaitse Liidu projektidest ja koolitustest. Koolirahu programmi eesmärk on saavutada üheskoos turvaline ja sõbralik koolikeskkond. Programm toetab kooli enese initsiatiivi probleemide lahendamisel, propageerides rõõmsat ja turvalist koolikeskkonda.

Ühise mure meetodi koolitusel saavad pedagoogid teadmisi, kuidas analüüsida ja lahendada varjatud grupiküsimisjuhtumeid.

Hea Alguse koolituskeskuses on klasiõpetajatel võimalik omandada lapsekeskse õppimise ja õpetamise viise ja meetodeid, kuidas õpikeskkonda rikastada ja tegevusi planeerida, koostööoskusi kujundada, teemaõpetust läbi viia, õppeaineid lõimida, lapse arengule hinnangut anda ja õpimappe koostada, tunnis aktiivõppemeetodeid

kasutada, õpiotsustusi individualiseerida ning kodu ja kooli vahelist partnerlust toetada.

Üks võimalusi on ühineda liikumisega "Tervist edendav kool", mille keskne mõte on kujundada koolikeskkond selliseks, et õpilastel, õpetajatel, direktoril ja teistel koolitöötajatel koolitädideni välja oleks meeldiv koolis õppida või töötada. Suhted, tunniplaan ja kooli kodukord, füüsilise keskkond, toitlustamine ja muu oleks igapäevastele tervislikele ega põhjustaks ülemäärast stressi või tervisekahjustusi. Eestis on üle 160 tervist edendava kooli, kuid liikumise põhimõtete elluviijaid on tunduvalt rohkem. Lisainfot leiab www.terviseinfo.ee, kus on huvitavaid õppematerjale ja koolitusinfot.

Lapstest lähtuv ja turvaline keskkond lasteaias

Nii mõnigi kord tähtsustavad lapsevanemad ja õpetajad lasteaiaühendustes füüsilise turvalisuse aspekte, vähem tähelepanu pööratakse vaimsele heaolule. 2009. aastast rakendatakse koolieelsetes lasteaiaühendustes uut riikliku õppekava, mis pöörab tähelepanu lapse aktiivset õppimist soodustavale kasvukeskkonnale ning tõstab fookusse laste enesekohased, sotsiaalsed, mängu- ja õpioskused. Lõimitud lähenemine õppe- ja kasvatusgevusele esitab uusi väljakutseid õpetajate professionaalsusele. Lapse individuaalsuse, sealhulgas erivajaduste märkamise ja toetamine, eeldab head koostööd vanemate ja tugispetsialistidega. Väga

need, mis on suunatud ebasoodsamas olukorras olevatele lastele, annavad paremaid tulemusi ja nende mõju ulatub täiskasvanuikka. Paranevad õpitulemused, harvneb klassikursuse kordamine, suureneb tööhõive määr, saadakse kõrgemat töötasu, väheneb kuritegevus, ka peresuhted ja tervis on paremad. Raske sotsiaalmajandusliku tausta ja erivajadustega laste kaasamine alusharidusse suurendab tunduvalt nende võimalusi edasi õppida.

Eesti hariduse infosüsteemi andmete kohaselt käis 2010. aasta 1. jaanuari seisuga koolieelsetes lasteaiaühendustes 5535 erivajadustega last (~9% lasteaiaühendustes käivatest lastest), kellest 4872 lapsel olid võimaldatud tugisüsteemid. Varajase sekkumise ja märkamise põhimõtetest lähtuvalt tegeletakse praegu koolieelse lasteaiaühenduse seaduse muutmise, lasteaiaühenduste töötajate miinimumkoosseisu eelnõu ja juhendmaterjalidega lastevanematele ja koolieelsete lasteaiaühenduste pedagoogidele.

Nii koolieelse lasteaiaühenduse riiklikus õppekavas kui kavandatavates muudatustes koolieelse lasteaiaühenduse seaduses juhindutakse kaasava ja lapstest lähtuva hariduse põhimõtetest. Lasteaia jälgi- vad pedagoogid lapse arengut ning vajadusel kohandavad õppe- ja kasvatusgevust lapse vajaduste kohaselt. Lapse võimete arendamiseks selgitavad pedagoogid koostöös lapsevanemaga ja vajadusel tugispetsialistidega välja lapse individuaalsed arenguvajadused, valivad sobivad õppe- ja kasvatusmee-

jutavad positiivsemalt just kaasavad rühmamudelid, kus ühtlasi on tagatud ka vajalikud tugiteenused. Erivajadustega laste kaasamine tavarühmadesse on valdav kõigis Põhjamaades, sest see soodustab laste õppimist ja edaspidises elus hästi hakkama saamist ning tolerantse ühiskonna kujunemist.

Laste ja perede kaasamine ning toetamine eeldab lastevanemate ja pedagoogide hoiakute ja tegutsemisviiside muutmist. Lasteaiaühendus peab tagama lapse lasteaiaühenduses viibimise ajal tema vaimse ja füüsilise turvalisuse ning tervise kaitse. Laste ja lasteaiaühenduse töötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavate olukordade ennetamine ja nende lahendamine sätestatakse lasteaiaühenduse kodukorras, mille reeglites peavad olema teadlikud lastevanemad. Lähtuvalt sotsiaalministri 24. septembri 2010. aasta määrusest nr 61 "Tervisekaitseõnnetused koolieelses lasteaiaühenduses tervise edendamise ja päevakavale" loob lasteaiaühenduse personal lasteaiaühenduse füüsilise ja psühhosotsiaalse keskkonna, mis on ohutu, turvaline ja pakub lastele erinevaid mängu-, õpi- ja loovtegevuse ning kehalise aktiivsuse edendamise võimalusi. Töötajad teevad koostööd lastevanematega. Lasteaiaühenduse arengu- ja tegevuskavas määratakse kindlaks tervise edendamise eesmärgid ja tegevused, lähtudes lasteaiaühenduse keskkonna riskianalüüsi ja sisehindamise tulemustest ning õppekavast. Sisehindamisel analüüsitakse laste kasvukeskkonda, arengu ja tervise toetamist ning väärtuste kujundamist õppe- ja kasvatusprotsessis. See on hea võimalus teadvustada õppimisvajadust ja kavandada täienduskoostööd nii personalile kui lastevanematele.

Lastekaitse Liidu ja Taani lastekaitseorganisatsiooni **Save the Children** koostööprojekti "Kiusamisest vaba lasteaia" rõhutatakse, et sõbralikuma ja positiivsema koolikeskkonna saavutamiseks on vaja kasvatusprobleemide ennetamisega tegeleda juba varases lapseas - lasteaias. Projekti eesmärgid on kujundada laste sotsiaalseid käitumismudeleid ning suurendada õpetajate, lastevanemate ja laste teadlikkust väärtushinnangute kujundamise vallas. Projekti alustalaks on laste kaasamine otsustusprotsessidesse. Edaspidi on kavas rakendada programmi ka põhikooli esimeses astmes, luues lastele sujuva ülemineku lasteaia kooli.

Nii mõnigi kord tähtsustatakse lasteaiaühendustes füüsilise turvalisuse aspekte, vähem tähelepanu pööratakse vaimsele heaolule.

olulised on õpetajate ja laste ning lasteaiaühenduste omavahelised suhted. Kuna õpikäsitus on liikunud õpetajakesksest lähenemisest õppijakesksele, vajavad õpetajad rohkem oskusi ja teadmisi lapstest lähtuvate õppe- kasvatusmeetodite ning hooliva ja turvalise kasvukeskkonna loomise kohta. Euroopa ja USA kogemused näitavad, et varased sekkumisprogrammid, sh

toolid ning kui vaja, korraldavad individuaalset õppe- ja kasvatusgevust. Kaasav rühmamudel ehk sobitusrühm soodustab lastel erinevustest arusaamist, hoolivat suhtumist, koostööd ja lapse arengu mitmekülgset toetamist. Lapsed hakkavad üksteisega arvestama, julgevad olla erinevad ja oskavad vajadusel abi küsida. Haridusuuringutes on täheldatud, et laste arengut mõ-

Sõber karu õpetab hoolima

Kaie Soon,

Tallinna Paekaare lasteaia vanempedagoog

Programm "Kiusamisest vaba lasteaed" on meie lasteaiale ja osalevatele rühmadele suur lisaväärtus. Sotsiaalsete oskuste õpetamine annab nii lastele kui õpetajale võimaluse areneda.

Alguses olid kõik natuke kohmetud, ei lapsed ega õpetajad teadnud, mis saama hakkab, aga lühikese ajaga on areng olnud märgatav. Meie rühmas toimub programmipõhine tegevus korra nädalas ja see on planeeritud õppetegevustesse. Iga tegevus on väga huvitav ja omanäoline. Traditsiooniks on alustada ja lõpetada väikese luuletusega, mille mõttes välja õpetaja Külli Lõpp.

Kui sa elus hätta jääd, annab karu sulle käe.

Tegevuse alguses saab iga laps oma karu. Karu on nagu sõber, kes kuulab ja lohutab. Karu kaudu räägib laps oma tunnetest ja väljendab käitumist. Karu vastu hoolivust ja sallivust näidates õpib laps sama tegema oma kaaslaste suhtes. On huvitav, et andes karule mingi rolli, muutub laps avatumaks, unustades enda olemuse, ja tema eest hakkab kõnelema mänguloom. Alguses, kui lapsed olid alles kolmeaastased, kandis enamik karudest Mõmmi nime. Nüüd on iga lapse karul oma nimi, mis võib veel muutuda, kuid enamik on endale juba püsiva nime saanud.

Vestlemine ja olukordade läbimängimine Kõige rohkem mõjutab lapsi vestlemine ja kuulamine, samuti samastamine mingi olukorraga. Üks kiusamise ennetamise vahendeid on vestluskaardid. Lapsed on vestlustes avatud ja julge-

vad oma mõtteid väljendada. Näiteks vestluskaardil "Kas minna rumala mänguga kaasa?" on kujutatud üht last, kelle pükstes on suur auk ja teised lapsed narrivad teda. 3–4aastased lapsed pakkusid olukorra lahendamiseks väga mitmekesiseid lahendusi: *tal võiks pükste augu kinni õmmelda; ta võiks teised riided selga panna; võiks pai teha, kalli teha ja sellest piisab.* Sama teemaga edasi minnes ja tuues näite ühe lapse väikesest sokiaugust, arvas siiski mõni laps, et ta ei tahaks olla katkise sokiga lapse sõber. Nähes, et ka tema enda sõber ei olda näiteks katkise kinga pärast, muutis laps peagi oma otsust. See ongi peamine, et laps suudaks ennast ajapikku mõelda teise lapse rolli. Kolmeaastane saab olukordadest rääkimisel väga hästi aru, mida võib ja mida mitte, kuid situatsioonis olles ei pruugi ta siiski veel oma tundeid kontrollida. Lisaks vestlemisele jutustame pildi järgi, loeme muinasjutte ning vaatame õppefilme.

Keda puudutan, seda ma ei kiusa ega löö Kiusamist aitab ennetada ka kehaline kontakt. Lapsed teevad üksteise seljale massaaži ja puudutamist saadab idee – seda, keda puudutatakse, ei kiusata ega lööda. Lapsed istuvad selga masseerides ringis üksteise taga, sellisel moel ei jää keegi tegevusest kõrvale. Kohta ringis iga kord valida ei saa, muidu tekib olukord, kus valitakse kindel laps ja keegi võib jääda tõrjutuks. Sellisel moel õpivad lapsed sallivust üksteise suhtes. Õpetaja loeb jutukest ja näitab liigutusi ette, lapsed teevad järele – selline tegevus meeldib lastele väga.

Lapsevanemad ja õpetajad koos

Kuna kiusamise ennetamine on meeskonnatöö, siis koolitasid programmis osalevad õpetajad ka lapsevanemaid ning tutvustasid eesmärgi ja tegevusi kolleegidele. Hea on tõdeda, et lapseva-

Tallinna Pallipõnni lasteaia vanempedagoog Katrin Kuld kiidab programmi „Kiusamisest vaba lasteaed“ tulemusi: „Lapsed panevad tähele kiusamist, julgevad sellest õpetajale teada anda ja ka ise sekkuda.“

nemad on asjast väga huvitatud ja koolitused olid kõik kohal. Info tegevuste kohta sai iga pere paberil ka koju. Et anda vanematele ka praktilisi kogemusi, mängisime nendega konfliktisituatsiooni läbi vestluskaardi abil, mida kasutame sama teema arutamiseks lastega. Põhjus, miks lapsed sellega paremini hakkama saavad kui emad-isad, on vahest see, et lapsed on avatumad ega karda valesti vastata. Ent kõikidel oli väga lõbus ning avameelne ja julgustav õhkkond muutis olemise mugavaks. Tore, et lapsevanemad võtavad asja südamega ja peavad silmas samu eesmärgi, mida õpetajad rühmas. Näiteks mitu korda on kutse mängutupa sünnipäevale saanud kogu rühma

lapsed. Küsitluses, kuidas vanemad kodus sama programmi rakendavad, vastati, et lapsega räägitakse ja selgitatakse olukordi; juhitakse tähelepanu sellele, et laps pole paha, vaid halb on tegu; õpetatakse austust teiste inimeste vastu; näidatakse enda eeskujuga; selgitatakse, et teisi ei sildistata, ja õpetatakse, kuidas käituda, et teisel poleks ebamugav.

Et iga meie lasteaialapse vanem saaks muuta maailma paremaks, on lasteaia kodulehel meie tööd tutvustav väike jutuke. Samas on ka viited, kust saab kasulikke infot kiusamise ennetamiseks.

<http://www.freewebs.com/paekaarelasteaed/projektid.htm>

Kiusamisest psühholoogi pilguga

Auli Andersalu-Targo,

koolipsühholoog,
Lastekaitse Liidu koolituskeskuse koolitaja

Sekkumine kiusamiskäitumisse on väga oluline juba lasteaiaaeg: kiusamise tõttu süvenevad nii kiusaja kui ka ohvri probleemid, nende rollid võivad muutuda püsivaks koolieas ja täiskasvanuna.

Projekti "Kiusamisest vaba lasteaed" peamisi aluseid on see, et kui me hakkame täiskasvanutena parandama laste igapäevast sotsiaalset keskkonda, peame enne jõudma ühtsele arusaamale, mida tähendab kiusamine lasteaias ja mil moel on tulemuslik sellesse sekkuda. Projekti osalejad räägivad oma kolleegidega lahti kiusamiskäitumise eripärad, oluline on samal teemal vestelda ka lastevanematega.

Kiusamiskäitumist esineb juba lasteaiaaegsetes hulgades. Kiusamise eesmärk on teist last kahjustada, see on korduv ja kiusamises osalevad lapsed on eba-

võrdsetel jõupositsioonidel. Kiusamine avaldab tugevat mõju kõigile – ka neile, kes pole otseselt kiusamisse kaasatud. Seega on vaja käsitleda kiusamist rühma kõigi lastega.

Kiusamine lasteaias erineb koolis toimuvast selle poolest, et kiusamise ohver pole püsivalt sama, vaid enamasti juhuslik ja selles rollis võivad olla erinevad lapsed. Lapseeas tegutseb kiu-

võib jätta püsiva jälje lapse käitumismustrisse vanemana.

Sekkumine annab lastele teadmisi enda kohta, nad õpivad ennast mõistma ning selgel, arusaadaval moel teistele väljendama. Kui lapsed otsivad õpetaja juhendamisel ise mitmesugustele suhtlemisolekordadele lahendusi, omandavad nad oskusi edaspidi tegelikult elus toime tulla. Sekkumisse

vad sageli siis, kui õpetaja ei ole analüüsinud enda suhtumist väärtustesse. Tähtis on läbi arutada ka lasteaiakollektiivi ühised väärtused, sest need on aluseks tulemuslikule koostööle kolleegide ja vanematega.

Paljudes lasteaiades on olnud väga positiivsed kogemused massaažiga, mis täiskasvanutele on esmapilgul tundunud harjumatu, kuid lastele on see kiiresti meeldima hakanud. Lapsed õpivad elukõige tegutsemise kaudu, neil on ka kergem suhelda, kui nad saavad samal ajal midagi teha – massaaž annab selleks hea võimaluse.

Osale õpetajatest võib selle programmi juures olla raske vajadus aeg-ajalt tavapärasest rollist välja astuda. Õpetamise asemel on vaja anda lastele võimalus mõelda, arutada ja lahendusi leida. Lapsed vajavad aega, et omases tempos mõelda, mõtteid avaldada ja teistega arutada.

Keeruliseks on kujunenud kõigi lastevanemate kaasamine. Õpetajatel on raske vanemaid koostööle kutsuda, kui vanemad ise pole asjast huvitatud. Samas on vanemate kaasamine väga oluline, et tõelisel oluline, kuid takistused teki-

**Kiusamine avaldab tugevat mõju kõigile –
ka neile, kes pole otseselt kiusamisse kaasatud.**

saja enamasti iseendast lähtudes: laps hakkab kiusama sageli sellepärast, et ta on iseendaga hädas, ja kiusamise kaudu püüab ta rahuldada oma rahuldamatat vajadusi.

Sekkumine lasteaias on oluline, sest nii varases eas kogetud kiusamine

Head ideed lasteaia- õpetajale

Katrin Kuld,

Tallinna Pallipõnni lasteaia,
vanempedagoog

Programm "Kiusamisest vaba lasteaed" on avardanud minu kui õpetaja maailmapilti. Arusaam kiusamisest on muutunud konkreetsemaks ja samas laiemaks. Märkan rohkem kiusamisolekordi ja samamoodi on ka minu rühma lastega.

Oleme programmiga tegelenud aasta. See on lühike aeg, kuid märkan väikeseid muutusi lastes juba nüüd. Nad panevad tähele kiusamist, julgevad sellest õpetajale teada anda ja ka ise sekkuda. Suur tähtsus on tunnete kirjeldamisel ja äratundmisel, empaatial ja headel käitumismudelitel. Tunnete sõnastamine on raske paljudele täiskasvanutele, rääkimata lastest. Vestluskaardid (situatsioonikaardid) aitavad sellele väga kaasa ja on õpetajale tänuväärne abimaterjal. Lastekoosolekutel, kus iga lapsel on kaasas sõber karu, võib rääkida kõigest – heast ja halvast, murest ja rõõmust, erinevatest tunnetest – ning arutada igapäevaseid olukordi. Lahendusi võivad pakkuda kõik, nii lapsed kui ka õpetaja.

Programmi kaudu olen saanud häid näitematerjale ja palju ideid, kuidas läbi viia arutelusid lastega, õpetada neid paremini toime tulema eri suhtlusesituatsioonides. Sotsiaalsete oskustega seotud tegevusi (lastekoosolekuid, kunstitegevusi jm) saab väga hästi kohandada lasteaia igapäevaeluga, olenemata lasteaia erisusest ja meetoditest. Programmi põhimõtted, väärtused ja ideed haakuvad väga hästi ka koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga, kus on välja toodud lapse arengu eeldatavad tulemused. Kooliminev laps mõistab, et inimesed on erinevad, ta oskab oma emotsioone kirjeldada ja käitub kaasinimestega tähelepanelikult. Laps julgeb keelduda ka (ühis)tegevusest, kui see kahjustab teda ennast või teisi. Oluline on mõista vastutust oma tegude ja käitumise eest. Programmi tegevused toetavad hea sotsiaalse keskkonna kujunemist, kus põhiorhk on üldinimlikel väärtustel ja üldtunnustatud käitumisreeglitel.

Eelkoolieas on lapsed väga vastuvõtlikud – just siis on õige aeg ennetada kiusamist.

Kuidas sõlmida toimivat suhtluslepet?

Merit Lage,

koollitaja
merit@lastekaitseliit.ee

"Mul on poja pärast suur mure. Tema pehmeltsel õeldes lahkkelid mõne klassikaaslasega on kestnud alates sellest ajast, kui ta käis 2. klassis. 5. klassis oli enne kehalise tundi poiste vahel nii suur rüselus, et laps sai vigastada. Kool ei teinud midagi nendega, kes peksid, isegi klassijuhataja ei helistanud mulle, et last ei ole tunnis, ega uurinud, kuidas tal läheb. Kool on olnud kogu aeg ükskõiklik. Praegu käib poiss seitsmendas. Ja eile oli poiste vahel jälle konflikt. Alanduse tipuks lükkas klassikaaslane minu poja tooliga pikali. Loomulikult on tal veel mõned raskused, aga kellel neid poleks. Mis siis viga oleks, kui kõik lapsed õpiks viitele ja käitumine oleks eeskujulik. Olen mures, kuna poiss ei taha enam kooli minna."

See on ühe vanema saadetud murekiri. Paraku satub selliseid kirju mu kirjastasti liiga tihti. Ka paljud õpetajad on selliste lugudega kokku puutunud. Iga juhtumi lahendamisel on oluline nii kooli kui ka kodu panus. Mida saavad olukorra lahendamiseks teha kool ja õpetaja?

Lepitamine

2010. aastal vastu võetud uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus määratleb tugi- ja mõjutusmeetmete rakendamise õpilase suhtes. Seaduse eesmärk on mõjutada õpilasi kooli kodukorra kohaselt käituma ja teistest lugu pidama. Kaheksas mõjutusmeetme näeb ette konfliktis osalenud poolte lepitamist, et saavutada kokkulepe edasiseks tegevuseks. Paraku ei anna seadus metoodilisi juhendeid toimiva suhtluslepe sõlmimiseks. Üks võimalusi lepitamiseks ja suhtluslepe sõlmimiseks on kasutada ühise mure teemadit, mis sobiks hästi ka murekirjas toodud juh-

tumi lahendamiseks. Kuna kiusamine leiab aset ja areneb klassis, siis on ülimalt oluline kaasata lahenduse otsimiseks sama rühm. Rühma sekkumist saab korraldada vaid kool.

Mis on ühise mure meetod?

Ühise mure meetod on loodud teismeliste varjatud kiusamise, konfliktide ja tõrjumise käsitlemiseks ja ennetamiseks. Meetod põhineb konflikti vahendamisel ja selle lõppeesmärk on sõlmida poolte vahel suhtluslepe. Suhtluslepeni jõudmine aga polegi nii lihtne. Protsessis on väga olulised õpetaja hoiak, suhtlemismustrid ja lähenemine õpilastele. Õpetaja on konflikti vahendaja, kes oma oskusliku suhtlemisega tekitab olukorra, kus mõlemad konfliktipooled on motiveeritud lahendust leidma.

Kiviõli keskkooli inglise keele õpetaja Anu Vau selgitab: "Ühise mure meetod on olnud mulle väga palju abiks ja andnud enesekindlust probleemsete olukordadega silmitsi seista. Kõige olulisem on mulle olnud mõte, et pole

lihtsasti toime tulla. Sotsiaalseid oskusi õpitaksegi tegelikest olukordadest, päriselust, üksikiselt, vanematelt ja õpetajatelt.

Usaldus õpetaja ja õpilase vahel

Suhtluslepe sõlmimiseks peab lepitaja või vahendaja lähenema õpilastele hoiakuvabalt ja siira huviga. Pärast tihti on minult koolitusel küsitud "Aga mida tähendab hoiakuvabalt? Kuidas ma saan läheneda hoiakuvabalt, kui ma tunnen õpilast, tean tema varasemaid tegusid ja lugusid?" See on õigustatud küsimus, kuna oma tööd tegev klassijuhataja tunnebki õpilasi ja on kursis nende tegemistega. Laps või noor, kes on 10 korda mingit reeglit rikkunud, vajab täiskasvanu usku, et ta 11. korral enam reeglit ei riku. Toimiva suhtluslepe sõlmimiseks on vaja usaldusväärset täiskasvanut. Uues seaduseski märgitud emotsionaalne ja sotsiaalne areng saab olla positiivne üksnes õhkkonnas, kus valitseb usaldus. Kui lapse ja klassijuhataja vahel on usalduslik suhe, tunneb ka vanem suuremat usaldust kooli vastu.

Suhtluslepe sõlmimiseks peab lepitaja

või vahendaja lähenema õpilastele

hoiakuvabalt ja siira huviga.

vaja leida SÜÜDLAST. See, kui tunnistame kellegi süüdi, ei lahenda veel konflikti ja tuli jääb tuha alla hõõgu-ma."

Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusväärtuste osas öeldakse, et üldhariduskoolis toetatakse õpilase emotsionaalset ja sotsiaalset arengut. Lahenduskeskne konfliktidega tegelemine ja lepitamine annavad õpilasele ühe võimaliku mudeli, kuidas konf-

Motivatsioon

Suhtluslepe sõlmimiseks on vaja asjast huvitatud osapooli. Mõlemad pooled peavad olema olukorra paranemiseks huvitatud ja andma oma panuse. Vaid sellisel juhul on suhtluslepe tõhus, et lahendada kiusamisjuhtumit. Oskuslik vahendaja oskab üles leida ja võimendada mõlema poole motivatsiooni, miks nad peaksid tahtma olukorda parandada.

Kiviõli I keskkooli huvijuhi Helena Kivestu sõnul on kõik suhtluslepped, mida ta ühise mure meetodi toel on õpilastega sõlminud, avaldanud head mõju. "Seda on kinnitanud klassijuhatajad, kes märkavad pärast vestlusi klassis teatavat rahunemist ja muutusi suhetes. Põhikooli 2. astmes hakkasid aga mõne aja möödudes vanad käitumismustrid tööle, mis tähendab, et me ei saa lastelt oodata kohe suuri muutusi käitumises ja arusaamistes – see nõuab aega, kannatlikkust ja järjepidevust."

Järjepidevus

Igasugune käitumismustri muutmine võtab aega. Mõelgem, kuidas oleme ise püüdnud vabaneda mõnest tobedast harjumusest või otsustanud muuta tavapärasest käitumisest? See nõuab enesedisipliini ja ka tunnustust väljastpoolt – on mõnus ja innustav, kui keegi märkab muutust! Sama kehtib ka laste puhul. Kui suhtluslepe on sõlmitud, peab seda kindlasti hiljemalt nädala pärast osalistega arutama, tunnustama sellest kinnipidamist ja vaatama üle punktid, mis võib-olla ei toiminud. Kiusamisse sekkumise ja sotsiaalsete oskuste õpetamisel on järjepidevus hädavajalik. Ka õpetaja kutsestandardis on järjepidevus välja toodud kui oluline omadus.

Lapsevanem kui lapse toetaja

Suhtluslepe sõlmimine ühise mure meetodiga on rühmaprotsess ja vanemaid sinna ei kaasata. Ülaltoodud murekiri kõneleb aga sellest, et lapsevanem vajab tagasisidet ka nendest protsessidest, milles tema ei osale. Rääkimine suhtluslepest annab lapsevanemale teavet tema lapse kohta. Väga harva sõlmitakse leppeid, kus ainult üks pool kannab kogu vastutust. Lapsevanema hindamatu panus kiusamise ja tõrjumise lõpetamiseks on aidata oma last suhtluslepe täitmisel ja toetada uut käitumismustri. Suhtluslepest teavitamine aitab lapsevanemale kooli heast küljest näidata: vanem ei pea töölt vaba päeva küsima ja kooli

minema, kool tuleb ise toime ja annab sellest teada. Kool saab vanemale soovitada, kuidas last toetada.

Märjamaa gümnaasiumi õppealajuhataja Marju Retsja kirjeldab ka teistsuguseid juhtumeid: "Sageli saab õpilaste omavahelistes suhetes kannatada just laps, kellel pole kodust tuge. Kui õpilasel küsida, kas tal on oma muret kellelegi kurta, kõlab sageli vastuseks, et vanematel pole aega, nad töötavad kodust kaugel või neil on omal muresid küllalt. Loomulikult on õpetajad valmis aitama. Õpilastevaheline suhtluslepe ei lahenda siiski kõiki õpilase individuaalseid muresid, mis avalduvad ka käitumises. Keerulisemate probleemide korral ootaksime rohkem abi kohalike omavalitsuste spetsialistidelt."

Kool ja õpetajad vajavad tuge!

Kool saab jälgida suhtluslepe kinnipidamist, vältida järgmisi konflikte ja aidata õpilastel leida uut motivatsiooni käitumise muutmiseks. Kuna tihti on probleemid laiemad, võiks omavalitsus toetada teenustega: peresekumine, individuaal- ja rühmaterapia, sotsiaalsete oskuste omandamise programmid jm.

Marju Retsja räägib ka õpetaja vajadustest sotsiaalsete probleemidega tegelemisel: "Koorumus võiks olla tööpoolest väiksem, et juhtumit lahendada ei jääks midagi tegemata. Õppealajuhatajana olen püüdnud kiusamise ennetamise meeskonna liikmeid õpetaja Riinat Maidlat ja õpetaja Inga Kangurit igati toetada, et nad saaksid õpilaste muredega tegeleda. Meeskonnana on alati lihtsam, eriti siis, kui õpilasel on tekkinud vastuolu kogu klassiga või kui kiusamisse on haaratud paljude klasside õpilased. Kui suhtluslepe õpilaste vahel on sõlmitud, vajab ka õpetaja turgutust. Seni oleme üksteisele ise psühholoogideks olnud ja tunneme rõõmu oma perede toetusest."

Minu poega mõistetakse

Programmi "Kiusamisest vaba lasteaed" kohta avaldab arvamust Kadi, kelle poeg Joosep käib Tallinna Linnupesa lasteaias Lepatriinu rühmas.

Mis on teie arvates kiusamisest vaba lasteaed?

Minu arvates on see keskkond, mis luuakse, et kõik lapsed tunneksid end olulise ja vajaliku rühmaliikmena. Oluline on ka see, et kõik lapsed julgevad oma arvamust avaldada kartmata sattuda kaaslaste põlu alla või eraldatusesse. Kiusamisest vaba on lasteaed, kus ühelt poolt kedagi ei kiusata ega ahistata füüsiliselt, vaimselt ega hingeliselt, aga teiselt poolt ka koht, kus tegeldakse võimalike kiusajatega. Kiusajast üritatakse aru saada ja koostöös vanematega aidatakse lahendada nende laste probleeme, kartmata, et toimuks rühma hukkamõist või sildistamine, mis teeb tegelikult kiusajast kiusatava.

Kuidas on kiusamist ennetavad tegevused mõjutanud teie last? Kas ennetustöö peaks jätkuma ka koolis?

Mina olen programmi mõjuga oma lapsele väga rahul. Minu poeg on üliemotsionaalne, mis on tekitanud olukordi, kus ta on tunnetest kantuna teinud teistele liiga. Olen väga rahul, et see pole kaasa toonud n-õ grupist välja heitmist, vaid teinud tema erinevust mõistnud. Ainuüksi see mõistus on last distsiplineerinud. Programmi tegevused on andnud nii õpetajale kui meie perele võimaluse selgitada lapsele tema ebasobivat käitumist ja selle tagajärgi. Kiusamise ennetustöö peaks kindlasti jätkuma koolis. Ühelt poolt annab see kõigile turvalise kasvukeskkonna, teisalt aitab aru saada, et inimesed on väga erinevad. See teadmine aitab kujuneda sotsiaalselt adekvaatsetel inimestel, kuna õpitakse oma tunnetega hakkama saama muul viisil, kui end teiste peale välja valades. Turvaline keskkond aitab oma arvamust teise käitumise kohta välja öelda ja see ei pea automaatselt tähendama häbimärgistamist ja tõrjumist.

Ajakiri Märka Last

Inimesele, kes hoolib

Ajakirja peateemad on kasvatus, haridus, vanemaks olemine, peresuhted, inimõigused, meedia, elukeskkond ja kultuur.

Aastatellimus
vaid
4 eurot.

Tellimine: ajakiri.lastekaitseliit.ee